

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Turfmarkt 147
Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Kenmerk
2019-0000617467

Uw kenmerk

Bijlagen
6

07 JAN 2020

Datum
Betreft   Beslissing op uw Wob-verzoek

Bij brief van 15 november 2019 heeft u bij mijn ministerie een verzoek ingediend als bedoeld in artikel 3, eerste lid, van de Wet openbaarheid van bestuur (hierna: Wob). Uw verzoek heeft betrekking op:
'het onderzoek naar politieke en sociale media manipulatie' en de vraag 'waarom vervolgens is besloten het onderzoek te richten op manipulatie door de *sociale media* (in plaats van mainstream media) en vooral wat de overwegingen waren om de UvA deze onderzoeksopdracht te gunnen'.

Bij brief van 19 november 2019 heb ik de ontvangst van uw verzoek aan u bevestigd. Bij de brief van 11 december 2019 is de termijn op uw verzoek te beslissen met vier weken verlengd.

Met betrekking tot uw verzoek om informatie bericht ik u als volgt.

Wettelijk kader

Het verzoek valt onder de reikwijdte van de Wob. Voor de relevante Wob-artikelen verwijs ik u naar bijlage 1.

Inventarisatie documenten

Op basis van uw verzoek zijn in totaal zes documenten aangetroffen. Deze zijn als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Besluit

Ik heb besloten uw verzoek gedeeltelijk te honoreren, met uitzondering van de in documenten opgenomen persoonsgegevens, de in de documenten opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen en de gedeeltes die buiten de reikwijdte van uw verzoek vallen. Voor de motivering verwijs ik naar het onderdeel 'Overwegingen' van dit besluit.

Ik attendeer u erop dat de door u gevraagde informatie deels reeds openbaar is. De motie van de leden Middendorp en Verhoeven van 18 oktober 2018 op de

'Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2019' is gepubliceerd op de website van de Tweede Kamer. Deze is tevens ter dienstverlening opgenomen in bijlage 4 van dit besluit.

Kenmerk
2019-0000617467

Overwegingen

Algemene overweging: openbaarheid t.a.v. een ieder

Ingevolge artikel 3, vijfde lid, van de Wob, wordt een verzoek om informatie ingewilligd met inachtneming van het bepaalde in de artikelen 10 en 11. Het recht op openbaarmaking op grond van de Wob dient uitsluitend het publieke belang van een goede en democratische bestuursvoering. Het komt iedere burger in gelijke mate toe. Daarom kan ten aanzien van de openbaarheid geen onderscheid worden gemaakt naar gelang de persoon of de bedoeling of belangen van de verzoeker. Bij de te verrichten belangenafweging worden dan ook betrokken het algemene belang bij openbaarmaking van de gevraagde informatie en de door de weigeringsgronden te beschermen belangen, maar niet het specifieke belang van de verzoeker.

Evenmin kent de Wob een beperkte vorm van openbaarmaking. Dit betekent dat openbaarmaking van de gevraagde documenten uitsluitend aan u op grond van de Wob niet mogelijk is. Indien ik aan u de betreffende documenten verstrek, moet ik deze ook aan anderen geven indien zij daarom verzoeken. In dat licht vindt de onderstaande belangenafweging/vinden de onderstaande belangenafwegingen dan ook plaats.

De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer (art. 10, lid 2 sub e Wob)

Op grond van artikel 10, tweede lid, aanhef en onder e, van de Wob blijft verstrekking van informatie achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen het belang dat de persoonlijke levenssfeer wordt geëerbiedigd. In de geopenbaarde documenten komen persoonsgegevens voor. Hoewel derden, ambtenaren en andere bij de besluitvorming betrokken personen in hun beroepshalve functioneren als zodanig niet ten volle een beroep kunnen doen op de persoonlijke levenssfeer, geldt dit volgens vaste rechtspraak wel voor gegevens als namen, telefoonnummers (werk en privé), e-mailadressen en handtekeningen en parafen. Namen en andere naar een persoon herleidbare gegevens zijn immers persoonsgegevens en het belang van eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer kan zich tegen het openbaar maken van dergelijke informatie verzetten. Van openbaarmaking van deze informatie wordt in beginsel afgezien indien het personen betreft, die niet uit hoofde van hun functie in de openbaarheid treden.

Documenten ten behoeve van intern beraad (art 11, lid 1 Wob)

Artikel 11, eerste lid, van de Wob bepaalt dat geen informatie wordt verstrekt uit documenten, opgesteld ten behoeve van intern beraad, over daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen. Op grond van artikel 1, onder c, van de Wob wordt onder intern beraad verstaan het beraad over een bestuurlijke aangelegenheid binnen een bestuursorgaan, dan wel binnen een kring van bestuursorganen in het kader van de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een bestuurlijke aangelegenheid. Een persoonlijke beleidsopvatting is 'een opvatting,

aanbeveling of conclusie van één of meer personen over een bestuurlijke aangelegenheid en de daartoe door hen aangevoerde documenten' (artikel 1, onder f, van de Wob).

Kenmerk
2019-0000617467

Uit de wetsgeschiedenis blijkt dat onder het begrip "documenten opgesteld ten behoeve van intern beraad" onder meer moeten worden begrepen: nota's van ambtenaren en hun politieke en ambtelijk leidinggevenden, correspondentie tussen de onderdelen van een ministerie en tussen ministeries onderling, concepten van stukken, agenda's, notulen, samenvattingen en conclusies van interne besprekingen en rapporten van ambtelijke adviescommissies. Deze beperking op de informatieverplichting is in de Wob opgenomen omdat een ongehinderde bijdrage van ambtenaren en van hen die van buiten bij het intern beraad zijn betrokken bij de beleidsvorming en -voorbereiding gewaarborgd moet zijn. Zij moeten in alle openhartigheid onderling en met bewindspersonen kunnen communiceren. Staatsrechtelijk zijn slechts de standpunten die het bestuursorgaan voor zijn rekening wil nemen relevant.

Onder persoonlijke beleidsopvattingen worden verstaan: meningen, opinies, commentaren, voorstellen, conclusies met de daartoe aangevoerde argumenten.

Wijze van openbaarmaking

Dit Wob-besluit wordt enkele werkdagen na toezending geanonimiseerd gepubliceerd op de website www.rijksoverheid.nl.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
namens deze,

drs. M.R. Schurink
Secretaris-generaal

Belanghebbenden kunnen binnen zes weken na bekendmaking van dit besluit daartegen per brief bezwaar maken bij de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, DGBRW/DenB, Postbus 20011, 2500 EA Den Haag. Het bezwaarschrift moet zijn ondertekend, voorzien zijn van een datum alsmede de naam en het adres van de indiener en dient vergezeld te gaan van de gronden waarop het bezwaar berust en, zo mogelijk, een afschrift van het besluit waartegen het bezwaar is gericht.

BIJLAGE 1

Artikel 3

Kenmerk
2019-0000617467

1. Een ieder kan een verzoek om informatie neergelegd in documenten over een bestuurlijke aangelegenheid richten tot een bestuursorgaan of een onder verantwoordelijkheid van een bestuursorgaan werkzame instelling, dienst of bedrijf.
2. De verzoeker vermeldt bij zijn verzoek de bestuurlijke aangelegenheid of het daarop betrekking hebbend document, waarover hij informatie wenst te ontvangen.
3. De verzoeker behoeft bij zijn verzoek geen belang te stellen.
4. Indien een verzoek te algemeen geformuleerd is, verzoekt het bestuursorgaan de verzoeker zo spoedig mogelijk om zijn verzoek te preciseren en is het hem daarbij behulpzaam.
5. Een verzoek om informatie wordt ingewilligd met inachtneming van het bepaalde in de artikelen 10 en 11.

Artikel 10

1. Het verstrekken van informatie ingevolge deze wet blijft achterwege voor zover dit:
  - a. de eenheid van de Kroon in gevaar zou kunnen brengen;
  - b. de veiligheid van de Staat zou kunnen schaden;
  - c. bedrijfs- en fabricagegegevens betreft, die door natuurlijke personen of rechtspersonen vertrouwelijk aan de overheid zijn meegedeeld;
  - d. persoonsgegevens betreft als bedoeld in de artikelen 9, 10 en 87 van de Algemene verordening gegevensbescherming, tenzij de verstrekking kennelijk geen inbreuk op de persoonlijke levenssfeer maakt.
2. Het verstrekken van informatie ingevolge deze wet blijft eveneens achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen de volgende belangen:
  - a. de betrekkingen van Nederland met andere staten en met internationale organisaties;
  - b. de economische of financiële belangen van de Staat, de andere publiekrechtelijke lichamen of de in artikel 1a, onder c en d, bedoelde bestuursorganen;
  - c. de opsporing en vervolging van strafbare feiten;
  - d. inspectie, controle en toezicht door bestuursorganen;
  - e. de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer;
  - f. het belang, dat de geadresseerde erbij heeft als eerste kennis te kunnen nemen van de informatie;
  - g. het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de aangelegenheid betrokken natuurlijke personen of rechtspersonen dan wel van derden.
3. Het tweede lid, aanhef en onder e, is niet van toepassing voorzover de betrokken persoon heeft ingestemd met openbaarmaking.
4. Het eerste lid, aanhef en onder c en d, het tweede lid, aanhef en onder e,

en het zevende lid, aanhef en onder a, zijn niet van toepassing voorzover het milieu-informatie betreft die betrekking heeft op emissies in het milieu. Voorts blijft in afwijking van het eerste lid, aanhef en onder c, het verstrekken van milieu-informatie uitsluitend achterwege voorzover het belang van openbaarmaking niet opweegt tegen het daar genoemde belang.

Kenmerk
2019-0000617467

5. Het tweede lid, aanhef en onder b, is van toepassing op het verstrekken van milieu-informatie voor zover deze handelingen betreft met een vertrouwelijk karakter.
6. Het tweede lid, aanhef en onder g, is niet van toepassing op het verstrekken van milieu-informatie.
7. Het verstrekken van milieu-informatie ingevolge deze wet blijft eveneens achterwege voorzover het belang daarvan niet opweegt tegen de volgende belangen:
  - a. de bescherming van het milieu waarop deze informatie betrekking heeft;
  - b. de beveiliging van bedrijven en het voorkomen van sabotage.
8. Voorzover het vierde lid, eerste volzin, niet van toepassing is, wordt bij het toepassen van het eerste, tweede en zevende lid op milieu-informatie in aanmerking genomen of deze informatie betrekking heeft op emissies in het milieu.

Artikel 11

1. In geval van een verzoek om informatie uit documenten, opgesteld ten behoeve van intern beraad, wordt geen informatie verstrekt over daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen.
2. Over persoonlijke beleidsopvattingen kan met het oog op een goede en democratische bestuursvoering informatie worden verstrekt in niet tot personen herleidbare vorm. Indien degene die deze opvattingen heeft geuit of zich erachter heeft gesteld, daarmee heeft ingestemd, kan de informatie in tot personen herleidbare vorm worden verstrekt.
3. Met betrekking tot adviezen van een ambtelijke of gemengd samengestelde adviescommissie kan het verstrekken van informatie over de daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen plaatsvinden, indien het voornemen daartoe door het bestuursorgaan dat het rechtstreeks aangaat aan de leden van de adviescommissie voor de aanvang van hun werkzaamheden kenbaar is gemaakt.
4. In afwijking van het eerste lid wordt bij milieu-informatie het belang van de bescherming van de persoonlijke beleidsopvattingen afgewogen tegen het belang van openbaarmaking. Informatie over persoonlijke beleidsopvattingen kan worden verstrekt in niet tot personen herleidbare vorm. Het tweede lid, tweede volzin, is van overeenkomstige toepassing.

BIJLAGE 2

Kenmerk
2019-0000617467

Inventarislijst

Nummer	Titel van het document	Openbaarheid met toepassing van Wob-art
1	Reactie UvA op gunningsbrief sociale media en verkiezingen 201800267.018.089	10.2e
2	Gunningsbeslissing "Sociale media en verkiezingen" met kenmerk 201800267.018.089	10.2e
3	Offerteaanvraag "sociale media en verkiezingen 2019"	10.2e
4	Motie van de Leden Middendorp en Verhoeven	Reeds openbaar
5	Nota Kamerbrief desinformatie	10.2e, 11.1 en gelakt op grond van buiten de reikwijdte.
6	Verslag brainstormsessie impact sociale media en internetzoekmachines op de democratie	10.2e

FACULTY OF HUMANITIES
Department of Media Studies

10.2e

Afdeling Politieke Ambtsdragers en Weerbaarheid
Directie Democratie en Bestuur
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag

*Digital Methods Initiative
Dept. of Media Studies
University of Amsterdam
Turfdraagsterpad 9
1012 XT Amsterdam
The Netherlands*

Contact persons: 10.2e
E-mail: 10.2e

23 januari 2019

Betreft: Gunningsbrief Sociale media en verkiezingen 2019, 201800267.018.089

Geachte 10.2e,

We zijn verheugd dat ons voorstel is toegekend en willen jullie hartelijk bedanken voor de feedback die in de gunningsbrief was opgenomen en tijdens onze afspraak van 23 januari ter sprake is gebracht. Hieronder hebben wij een puntsgewijze reactie opgenomen.

- 1) Aandacht voor de mogelijke positieve effecten van sociale media op verkiezingen en (alleen in het literatuuronderzoek) de invloed van online stemhulpen.

Het onderzoek wil zowel de negatieve als positieve effecten van sociale media op de verkiezingen op 'symmetrische' wijze onderzoeken. Dat wil zeggen dat wij de bronnen die het publieke politieke debat online domineren zullen analyseren en daarin zowel nepnieuws als mainstream nieuws meenemen. De onderzoeksvraag betreft de mate waarin nepnieuws, desinformatie en extremistische taal deel uitmaken van de mainstream, waarmee we als het ware de 'gezondheid' van de online politieke arena toetsen. We verwachten politieke arena's te vinden die bijzonder gezond zijn, en andere (actieve sub-arena's) die worden gevoed -of zelfs worden overheerst- door nepnieuws.

- 2) De wens om real-time te volgen of er beïnvloeding bij de verkiezingen plaatsvindt.

Het real-time monitoren van beïnvloedingscampagnes via sociale media valt buiten de scope van dit project. Wij zullen echter wel platformdata verzamelen voorafgaand aan, tijdens en na afloop van de twee verkiezingen. Met die data kunnen wij een tijdslijn bieden van activiteit en engagement met nep- en mainstream nieuws gedurende de gehele verkiezingsperiode.

- 3) Er wordt omschreven dat bepaalde content van sociale media als nepnieuws of junknieuws zal worden geclassificeerd, maar wat onder deze noemers valt en hoe dat onderscheid wordt gemaakt wordt niet beschreven.

In de literatuur en ons eigen empirische werk wordt onderscheid gemaakt tussen desinformatie, complottheorie en nepnieuws, die worden geclassificeerd middels een kwalitatieve analyse van genre, narratief en herkomst van de bronnen. De meeste van deze subtypen worden gevat onder het door het Oxford Internet Institute gemunte containerbegrip 'junknieuws', dat wordt gedefinieerd als "extremist, sensationalist, conspiratorial, masked commentary". Voor desinformatie kunnen we

daaraan toevoegen dat het gaat om een harde, contrafeitelijke presentatie. In ons werk vragen we ons af in hoeverre deze verhaaltypen en bronnen aanwezig zijn in de top van zoekresultaten (van bijvoorbeeld Google Web Search) en in de content die op sociale media het meeste engagement oplevert (likes, retweets, etc.) omtrent politieke partijen, politieke figuren en sociaal-maatschappelijke kwesties. We zullen ook nagaan welke platforms het meest vatbaar zijn (ofwel: het meest gastvrij) voor dergelijke content.

- 4) Planning. Tussenresultaten tussen de verkiezingen. Ook bredere klankbordgroep.

We hebben de planning als volgt aangepast:

Oplevering literatuuronderzoek (conceptrapport): 7 maart 2019

Bespreking met begeleidingscommissie (incl. bredere klankbordgroep): 21 maart 2019

Publicatie van de literatuurstudie op SSRN of een ander open access, academisch pre-print platform

Oplevering van het kwantitatieve onderzoek (rapportage bevindingen casestudies): eind april (in overleg)

Bespreken met opdrachtgever en begeleidingscommissie: begin mei (in overleg).

Oplevering gedetailleerde rapportage (eindrapport): 20 juni 2019

Overleg met opdrachtgever en begeleidingscommissie: 27 juni 2019 (in overleg)

Publicatie van het gehele rapport op SSRN of een ander open access, academisch pre-print platform: begin juli (in overleg)

Met vriendelijke groet,

10.2e

10.2e

Uitvoeringsorganisatie
Bedrijfsvoering Rijk
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Universiteit van Amsterdam
t.a.v. 10.2e
Afdeling Mediastudies
Turfdraagsterpad 9
1012 XT
Amsterdam

**Uitvoeringsorganisatie
Bedrijfsvoering Rijk**
UBR|HIS

Rijkskantoor Beatrixpark
Wilhelmina van Pruisenweg 52
2595 AN Den Haag

Postbus 20011
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon

10.2e

Kenmerk
201800267.018.089

Datum 11 januari 2019
Betreft Gunningsbeslissing "Sociale media en verkiezingen" met kenmerk
201800267.018.089

Beste heer 10.2e,

Hartelijk dank voor het indienen van uw offerte voor het Ministerie van
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Uw organisatie heeft op 4 januari 2019 een offerte ingediend voor de
offerteprocedure Sociale media en verkiezingen. Wij hebben totaal twee offertes
ontvangen.

Uw Inschrijving is de economisch meest voordelige inschrijving

Dit blijkt uit de beoordeling van de verschillende Inschrijvingen. Het ministerie gunt
de Overeenkomst daarom aan u, ingaande op 18 januari 2019.

In het schema hieronder ziet u uw scores op de verschillende onderdelen.

Subgunningcriteria	Uw score	Maximaal te behalen punten
Kwaliteit	560	800
Inzicht in de onderzoeksproblematiek en de relevante vragen	200	250
Onderzoeksaanpak- en methoden	150	250
Planning	90	150
Kennis en ervaring onderzoeksteam	120	150
Prijs	22,4	200
Totaal	582,4	1000

Motiveringsgronden Subgunningcriterium kwaliteit

Hieronder leest u de motiveringen van het Subgunningscriterium kwaliteit ten aanzien van uw inschrijving.

Datum

11 januari 2019

Kenmerk

201800267.018.089

Subgunningscriterium 1: Inzicht in de onderzoeksproblematiek en de relevante vragen

Uit de beschrijving blijkt dat de Universiteit van Amsterdam duidelijk voor ogen heeft wat het onderzoek inhoudt. Het onderwerp wordt goed begrepen, er komt een helder inzicht naar voren en de beschrijving blijft dicht bij de vraagstelling. Ook zijn relevante kennisvragen gerelateerd aan het politieke domein.

Het stuk is concreet en er wordt goed onderbouwd dat de problematiek begrepen wordt. Bij de cases wordt een vernieuwende aanpak voorgesteld, wat als positief ervaren wordt.

Subgunningscriterium 2: Onderzoeksaanpak- en methoden

Het stuk is enigszins globaal omschreven, hierin is nog een stap te zetten. Het is wel helder wat de bedoeling is, dit dient echter scherper geformuleerd te worden in een wat uitgebreider onderzoeksplan, op basis waarvan de uitvoering plaatsvindt. Daarin zien wij ook graag aandacht voor de mogelijke positieve effecten van sociale media op verkiezingen en (alleen in het literatuuronderzoek) de invloed van online stemhulp. Daarin is ook plaats voor de wens om realtime te volgen of beïnvloeding bij de verkiezingen plaatsvindt, wat nu lijkt te missen.

Er wordt omschreven dat bepaalde content van sociale media als nepnieuws of junknieuws zal worden geclassificeerd, maar wat onder deze noemers valt en hoe dat onderscheid wordt gemaakt wordt niet beschreven. Hiervoor zien wij in het onderzoeksplan graag criteria opgenomen.

Subgunningscriterium 3: Planning

De planning is duidelijk, maar moet in het bedoelde onderzoeksplan meer worden uitgewerkt, waarbij ook de twee verkiezingsmomenten meegenomen kunnen worden en mogelijke tussenproducten zichtbaar zijn. Er is wel veel oog voor de risico's en de planning is haalbaar.

Subgunningscriterium 4: Kennis en ervaring onderzoeksteam

Kennis van sociale media, maar ook kennis omtrent het diepe 'vernacular web' wordt duidelijk geëtaleerd. De beschikbare software lijkt ruim geschikt voor deze opdracht. Uit de beschrijving blijkt dat de Universiteit van Amsterdam voldoende kennis en ervaring heeft, en dit wordt ook duidelijk aangetoond.

Tot slot tonen de cv's aan dat een goede mix van inhoudelijke- en technische kennis aanwezig is.

Nadere toelichting of vragen

Indien u behoefte heeft aan een nadere toelichting dan kunt u contact opnemen met **10.2e**, te bereiken via **10.2e**. Voor het maken van werkafspraken kunt u contact opnemen met **10.2e**, te bereiken via **10.2e**.

Wellicht ten overvloede voeg ik hier aan toe dat alle gesprekken die worden gehouden vóór de ondertekening van de overeenkomst, een vrijblijvend karakter zullen hebben.

Wij danken u voor uw Inschrijving en zien uit naar een succesvolle samenwerking

Met vriendelijke groet,

10.2e

10.2e

Inkoopadviseur

UBR|HIS

Datum

11 januari 2019

Kenmerk

201800267.018.089

Uitvoeringsorganisatie
Bedrijfsvoering Rijk
*Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties*

Offerteaanvraag

UBR|HIS

Bezoekadres

Rijkskantoor Beatrixpark
Wilhelmina van Pruisenweg 52
2595 AN Den Haag

Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Meer informatie

contactUBR.HIS@rijksoverheid.nl

Sociale media en verkiezingen 2019

Meervoudig onderhandse procedure

Ten behoeve van
Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de directie
Democratie en Bestuur

Contactpersoon	10.2e
Datum	5 december 2018
Kenmerk	201800267.018.089
Versie	1.0
Status	definitief

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1.	De Opdrachtgever en UBR HIS.....	4
1.2.	Het doel van de Offerteprocedure	4
1.3.	De opbouw van de Offerteaanvraag	4
DEEL I:	WAT IS NODIG?	5
2.	Opdrachtbeschrijving	5
2.1.	Omschrijving van de Opdracht	5
2.2.	Gestelde Eisen	6
DEEL III:	WAT IS BELANGRIJK EN HOE BEOORDELEN WIJ?	7
3.	Gunningscriterium.....	7
3.1.	Subgunningscriteria.....	7
3.1.1.	Beste prijs-kwaliteitverhouding: Subgunningscriteria kwaliteit	7
3.1.2.	Beste prijs-kwaliteitverhouding: Subgunningscriterium prijs.....	8
4.	Beoordeling van uw Inschrijving.....	9
4.1.	Beoordeling op kwaliteit	9
4.2.	Beoordeling op prijs.....	9
DEEL IV:	HOE VERLOOPT DE PROCEDURE EN HOE SCHRIJFT U IN?	11
5.	Hoe verloopt de procedure?.....	11
5.1.	Meervoudig onderhandse procedure.....	11
5.2.	Contactpersoon	11
5.3.	De planning van de Offerteprocedure.....	11
5.4.	Vragen en tegenstrijdigheden	11
5.5.	Indienen Inschrijving	12
5.6.	Manipulatieve of abnormaal lage Inschrijving	12
5.7.	Mededeling Gunningsbeslissing	12
5.8.	Opschortende termijn en bezwaren	13
5.9.	Klachtenregeling	13
5.10.	Vorbehouden Aanbestedende dienst.....	13
6.	Hoe schrijft u in?.....	14
6.1.	Inschrijving via DigiInkoop	14
6.2.	Formele Eisen aan de Inschrijving	14
6.3.	Inschrijven als Combinatie.....	15
7.	Voorwaarden	15
7.1.	Overeenkomst en ARVODI-2018	15
7.2.	Facturatie	16
Begrippenlijst	.....	17

Bijlagen in DigiInkoop

Elektronisch invullen, accorderen en/ of toe te voegen door leverancier in DigiInkoop		
Bijlage 1	Formulier Algemene gegevens	Conform bijgevoegd format
Bijlage 2	Prijsopgavenformulier	Conform bijgevoegd format (in PDF, rechtsgeldig ondertekend)
Bijlage 3	Conformiteitenlijst eisen	Conform bijgevoegd format
Akkoordverklaring	Concept Overeenkomst	In DigiInkoop
Akkoordverklaring	ARVODI-2018	In DigiInkoop

(Achtergrond)informatie voor de leverancier	
Bijlage A	Concept Overeenkomst
Bijlage B	Format Vragen Nota van Inlichtingen
Bijlage C	Brochure e-factureren Rijksoverheid

1. Inleiding

Wij, het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), nodigen u als potentiële Inschrijver uit om een Offerte uit te brengen voor een onderzoek naar effecten van sociale media en internetzoekmachines op de verkiezingen in 2019. In deze Offerteaanvraag leest u alle informatie die u hiervoor nodig heeft.

Voor dit offertraject zijn vier partijen uitgenodigd.

1.1. De Opdrachtgever en UBR|HIS

Schrijft u in en gunnen wij de Opdracht aan u? Dan sluit u een Overeenkomst met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).

UBR|HIS begeleidt deze Offerteprocedure

Wij hebben UBR|HIS de opdracht gegeven om deze Offerteprocedure te begeleiden. UBR|HIS is een Rijksdienst die zich speciaal richt op de inkoop van diensten en producten. Wilt u meer weten over hoe UBR|HIS werkt? Lees dan de [Business Etiquette "Zo doen we zaken"](#) op de website van UBR|HIS.

1.2. Het doel van de Offerteprocedure

Het doel van de Offerteprocedure is het sluiten van een Overeenkomst met één leverancier voor de gevraagde dienstverlening. De intentie is om de Overeenkomst op 18 januari 2019 van kracht te laten worden.

1.3. De opbouw van de Offerteaanvraag

U leest, na deze inleiding:

- in hoofdstuk 2 t/m 4 wat wij nodig hebben, hoe wij bepalen of een Inschrijver geschikt is om de Opdracht uit te voeren, wat wij belangrijk vinden en hoe wij beoordelen welke Inschrijver het beste aanbod doet;
- in hoofdstuk 5 t/m 6 over de procedure en het correct indienen van een Inschrijving;
- in hoofdstuk 7 alles over de Overeenkomst die wij willen sluiten.

Als laatste vindt u de begrippenlijst. Daar leest u precies wat wij bedoelen met bepaalde begrippen. In de lopende tekst krijgen begrippen steeds een hoofdletter. Zo weet u welke begrippen u terugvindt in de begrippenlijst.

DEEL I: WAT IS NODIG?

2. Opdrachtbeschrijving

Hieronder leest u een omschrijving van de Opdracht. Let op: de gegevens die de omvang van de Opdracht aangeven, zijn een indicatie. Aan deze gegevens kunt u geen rechten ontleen.

2.1. Omschrijving van de Opdracht

De achtergrond van de opdracht

In een motie van de leden Middendorp en Verhoeven is op 18 oktober 2019 de regering gevraagd om onderzoek te doen naar de effecten van sociale media en internetzoekmachines op de verkiezingen in 2019 en daarbij ook mogelijke buitenlandse beïnvloeding te betrekken en de uitkomsten met de Kamer te delen.¹ Deze motie is op 30 oktober 2019 aangenomen door de Tweede Kamer.

Onderzoeksopzet:

Om uitvoering te geven aan de motie willen wij een wetenschappelijk onderzoek laten uitvoeren naar de effecten van sociale media en internetzoekmachines in de aanloop naar de verkiezingen van maart en mei 2019. Daarbij wordt onder meer gekeken op welke wijze de herkomst van informatie transparant is.

In de onderzoeksopzet is voorzien in:

- een literatuuronderzoek, met aandacht voor
  - de invloed van sociale media, internetzoekmachines en online stemhulpen op het bepalen door de kiezer van zijn stemkeuze en
  - de mogelijk positieve en negatieve effecten van het gebruik van sociale media en internetzoekmachines in de context van verkiezingen;
- dataverzameling om een kwantitatieve analyse te kunnen maken over het gebruik van sociale media en internetzoekmachines rond verkiezingen. Wij verwachten een voorstel van de inschrijver om hier invulling aan te geven. Hierbij kan, uitsluitend ter indicatie, gedacht worden aan:
  - monitoring op desinformatie en bredere sentimentanalyse (zowel positieve berichten als negatieve berichten), het traceren van berichten naar de bron,
  - Signaleren van significante veranderingen in het taalgebruik van bronnen en doelgroepen
  - Analyse van de mate van beïnvloeding van de doelgroep door de bron
  - In beeld brengen van de communities en welke rol deze vervullen bij de verspreiding van berichten
  - In beeld brengen van de meest effectieve communicatiestijl daarbij
  - Controle door soortgelijk onderzoek op reëel nieuws
  - Naast Facebook en Twitter als publicatieplatforms kan er ook gekeken worden naar discussiegroepen van dag- en weekbladen en nieuwssites
- Mogelijk te gebruiken technieken: cloud computing, social media-platform, retrievalware, zoekquery's, datamining, tekstanalyse, profilering, process mining. aangevuld met een verdieping op een aantal cases met een analyse over de interactie tussen sociale media, andere media, politici en burgers. Wij verwachten een voorstel van de inschrijver voor deze cases. Wij gaan nu uit van 5 a 10 cases in relatie tot de rol van sociale media en internetzoekmachines in de aanloop naar de verkiezingen, maar dit zal ook afhangen van wat zich in die periode in de praktijk voordoet

Het onderzoek dient aandacht te besteden aan de mogelijkheid dat berichten die op Nederland gericht zijn, afkomstig zijn uit het buitenland en te relateren zijn aan statelijke actoren. Bij de vormgeving van het onderzoek dient tevens rekening te worden gehouden met de mogelijkheid om het onderzoek voor latere verkiezingen te herhalen.

Afbakening

---

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2018–2019, 35 000 VII, nr. 14

Het onderzoek richt zich niet op campagnevoeren door politieke partijen via sociale media, maar op gebruik door de kiezer. Er dient inzichtelijk te worden gemaakt in welke mate sociale media en internetzoekmachines de blik van de kiezer verbreden of juist het gewenste geluid herbevestigen en in hoeverre dat transparant is.

Beoogd resultaat

Het rapport bevat in elk geval een samenvatting, een overzicht van de onderzoeksresultaten, de gebruikte methoden en technieken, alsmede de daarop gebaseerde conclusies. Daarnaast dient het rapport ook aanbevelingen te doen over hoe om te gaan met de positieve en negatieve effecten uit het onderzoek. Het rapport dient feitelijk en goed leesbaar te zijn.

De verwachte oplevering van het conceptrapport is eind juni 2019, waarna de definitieve oplevering medio juli 2019 plaatsvindt.

Wij willen een Overeenkomst voor in elk geval zes maanden afsluiten

De verwachte ingangsdatum van de Overeenkomst is 18 januari 2019. U leest in hoofdstuk 8 meer over de Overeenkomst.

We delen de Opdracht niet op in percelen

Dit is niet passend, omdat er een onlosmakelijke samenhang is tussen de verschillende onderzoeksaspecten.

2.2. Gestelde Eisen

Hieronder leest u de Eisen die wij stellen aan de uitvoering van de Opdracht. Door middel van het indienen van een Inschrijving gaat u onvoorwaardelijk akkoord met de hieronder gestelde eisen. Voldoet u niet aan alle Eisen? Dan is uw Inschrijving ongeldig en neemt u verder geen deel aan deze Offerteprocedure.

Eis 1: U verklaart te voldoen aan de Formele eisen, zoals benoemd in paragraaf 7.2.

Eis 2: U accepteert de ARVODI-2018 en de Concept Overeenkomst (bijlage A).

Eis 3: U garandeert dat de samenstelling van het onderzoeksteam gedurende de looptijd van het onderzoek niet wijzigt.

Eis 4: U garandeert de academische onpartijdigheid van het onderzoeksteam. Inschrijver levert geen ondersteuning aan verkiezingscampagnes (direct of indirect) in opdracht van politieke partijen gedurende de looptijd van het onderzoek. Het onderzoeksteam stelt zich ten tijde van de opdracht niet dienstbaar op tegenover politieke partijen en heeft geen (zichtbare) functie voor politieke partijen.

DEEL III: WAT IS BELANGRIJK EN HOE BEOORDELEN WIJ?

3. Gunningscriterium

Deze Offerteprocedure wordt gegund op basis van beste prijs-kwaliteitverhouding.

Dit houdt in dat zowel de kwaliteit als de prijs beoordeeld worden. Dit wordt verder uitgewerkt in de volgende paragraaf over de Subgunningscriteria.

3.1. Subgunningscriteria

Het Gunningscriterium is uitgewerkt in Subgunningscriteria. In het overzicht hieronder ziet u de Subgunningscriteria die bij deze Offerteprocedure gelden. Per Subgunningscriterium ziet u ook het aantal punten dat u maximaal kunt scoren. De Subgunningscriteria worden in de volgende paragrafen verder toegelicht.

Gunningscriterium 'Beste prijs-kwaliteitverhouding'		
Subgunningscriteria	Weging	Maximale score
Subgunningscriterium Kwaliteit:		
• Subgunningscriterium kwaliteit 1: Inzicht in de onderzoeksproblematiek en de relevante vragen	25%	250 punten
• Subgunningscriterium kwaliteit 2: Onderzoeksaanpak en -methoden	25%	250 punten
• Subgunningscriterium kwaliteit 3: Planning	15%	150 punten
• Subgunningscriterium kwaliteit 4: Kennis en ervaring onderzoeksteam	15%	150 punten
Subgunningscriterium Prijs:		
• Totaalprijs	20%	200 punten
Totaalscore kwaliteit en prijs	100 %	1000 punten

3.1.1. Beste prijs-kwaliteitverhouding: Subgunningscriteria kwaliteit

Partijen leveren een Plan van Aanpak van waarin ze een beschrijving geven van de wijze waarop het onderzoek wordt uitgevoerd en welk product aan Opdrachtgever wordt opgeleverd. Aan de volgende punten moet aandacht worden gegeven:

- Uw visie op de centrale probleemstelling, de onderzoekscontext en uitwerking van de relevante onderzoeksvragen, waarbij ook de aanpak met betrekking tot de te gebruiken cases naar voren komt;
- Een uitgebreide beschrijving van de te ondernemen onderzoeksactiviteiten ter beantwoording van de onderzoeksvragen;
- De doorlooptijd en planning van de onderzoeksactiviteiten;
- Welke risico's en afhankelijkheden ziet de u op het gebied van planning, de partijen waarmee u samen moet werken om dit onderzoek uit te voeren en overige zaken? Hoe worden deze risico's beperkt?
- De opbrengst van het onderzoek in termen van output (rapportage en gebruikswaarde);
- De kennis en ervaring van het in te zetten onderzoeksteam, waarbij aandacht is voor de kwalitatieve en kwantitatieve inzet in het team.

Bij de beoordeling van het plan van aanpak op kwaliteit, kijken we naar de volgende elementen:

Subgunningscriterium 1: Inzicht in de onderzoeksproblematiek en de relevante vragen

- Mate waarin het onderwerp van onderzoek wordt begrepen: de onderzoekers zijn zich bewust van wat er op dit onderwerp speelt, welke elementen er toe doen, wat eventuele valkuilen/aandachtspunten zijn, wat relevante discussies en vragen zijn, etc.
- Mate waarin de behoefte van de Opdrachtgever wordt begrepen.
- Mate waarin onderzoekers inzicht hebben in de relevante wetenschappelijke literatuur.

Subgunningscriterium 2: Onderzoeksaanpak en –methoden

- De werkwijze is helder en realistisch beschreven en onderbouwd en geeft een goed inzicht in de voorgestelde aanpak.
- De voorgestelde methoden en technieken zijn helder en zo volledig mogelijk uitgewerkt.

- Onderbouwing van de voorgestelde aanpak, methoden en technieken: hoe kunnen hiermee de onderzoeksvragen worden beantwoord?

Subgunningscriterium 3: Planning

- Haalbaarheid planning (inclusief voorgestelde overlegmomenten en afstemmingsmomenten met opdrachtgever en begeleidingscommissie, oplevering tussen- en eindproduct).
- Duidelijkheid van risico's en mitigerende maatregelen op gebied van planning, samenwerking en overige zaken

Subgunningscriterium 4: Kennis en ervaring onderzoeksteam

- Aantoonbare relevante kennis van en werkervaring met het onderwerp van onderzoek.
- Aantoonbare relevante kennis van en werkervaring met de benodigde onderzoekstechnieken.
- Onderbouwing van de kwantitatieve (aantallen) en kwalitatieve (senioriteit, specialisme, e.d.) inzet in het team.

Als bijlage dient u een kort CV van alle teamleden waarin hun functieniveau en ervaring staan beschreven aan te leveren.

Meerwaarde eigen inbreng

We nodigen partijen uit om in de uitwerking van de offerte met een eigen invulling en vernieuwende ideeën te komen. Daarmee toont een partij zijn of haar creativiteit en vermogen zich te onderscheiden. De eigen inbreng is welkom bij alle gunningsonderdelen.

3.1.2. Beste prijs-kwaliteitverhouding: Subgunningscriterium prijs

Prijs

Alle opgegeven prijzen zijn in euro's en exclusief btw. De volgende componenten dienen uitgesplitst te worden in de prijs:

- Kosten naar fase van het onderzoek inclusief beschrijving van de onderzoeksactiviteiten.
- Tijdsinvestering, uitgesplitst naar aantal dagen per functietype en dagtarief.
- Gespecificeerde bijkomende kosten.

De prijs is de vaste all-in totaalprijs voor Opdracht

Dit betekent dat de prijs voldoet aan alle Eisen uit de Offerteaanvraag en de Bijlagen. En dat de prijs inclusief alle garanties, kosten en kortingen is. Alle opgegeven prijzen zijn in euro's en exclusief btw.

Gebruik Bijlage 2, prijsopgavenformulier, om uw prijs op te geven en voeg die toe aan uw Inschrijving.

We gaan er van uit dat de prijs die u opgeeft voldoet aan alle Eisen die u in de Offerteaanvraag en de Bijlagen daarbij terugvindt. Het is niet toegestaan de prijs te noemen in het plan van aanpak.

Vult u nul in of geen waarde of een negatieve waarde op het prijsopgavenformulier? Dan is uw Inschrijving ongeldig en neemt u verder geen deel aan deze Offerteprocedure.

Geeft u prijzen, kortingen, voorwaarden of andere informatie op waar niet om is gevraagd? Dan nemen we die informatie niet mee in de beoordeling.

4. Beoordeling van uw Inschrijving

In dit hoofdstuk leest u op welke manier we uw Inschrijving beoordelen op alle Subgunningscriteria.

Voldoet uw Inschrijving aan alle Eisen? Dan beoordelen wij uw Inschrijving inhoudelijk.

We beoordelen de Inschrijving inhoudelijk op de Subgunningscriteria en kennen daar een score aan toe. De inhoudelijke beoordeling van uw Inschrijving doet een beoordelingscommissie.

4.1. Beoordeling op kwaliteit

De kwaliteit van uw Inschrijving wordt beoordeeld met een cijfer

U kunt per Subgunningscriteria punten scoren. Het maximaal te behalen aantal punten en het relatieve gewicht in het gunningsmodel is per wens aangegeven. Dit leidt tot totaalscores voor de Inschrijvingen. Aan de Inschrijver met de hoogste totaalscore wordt de opdracht gegund.

Voor de informatie die Inschrijvers verstrekken geldt het principe van hoe meer SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Resultaatgericht, Tijdgebonden) hoe beter.

Het cijfer drukt de inhoudelijke beoordeling uit

De beoordelingscommissie bepaalt welk cijfer uw Inschrijving krijgt. U krijgt steeds een even cijfer tussen de 0 en de 10. In de tabel hieronder ziet u wat elk cijfer zegt over de kwaliteit van uw Inschrijving.

10	De Inschrijver heeft een uitstekend antwoord gegeven op de vragen bij dit (onderdeel van) subgunningscriterium.
8	De Inschrijver heeft een goed antwoord gegeven op de vragen bij dit (onderdeel van) subgunningscriterium.
6	De Inschrijver heeft een voldoende antwoord gegeven op de vragen bij dit (onderdeel van) subgunningscriterium.
4	De Inschrijver heeft een onvoldoende antwoord gegeven op de vragen bij dit (onderdeel van) subgunningscriterium.
2	De Inschrijver heeft een slecht antwoord gegeven op de vragen bij dit (onderdeel van) subgunningscriterium.
0	Geen score. De Inschrijver gaat niet in op het (onderdeel van het) Subgunningscriterium of heeft het overgeslagen.

De cijfers van de beoordelaars worden per Subgunningscriteria bij elkaar opgeteld en gedeeld door het aantal beoordelaars, gedeeld door 10 en vermenigvuldigd met het aantal wegingspunten.

4.2. Beoordeling op prijs

Aan de prijs die u opgeeft bij de Inschrijving wordt een score toegekend

Bij elke Inschrijver bepaalt het percentage dat zijn prijsstelling hoger is dan de laagste prijsstelling het percentage dat in mindering gebracht wordt op het maximum te behalen aantal punten. Met de score op dit subcriterium kan maximaal 200 punten worden verdiend.

De aanbieder met de meest gunstige prijs zal 200 punten scoren. De overige aanbieders zullen vergeleken worden aan de hand van deze prijs conform onderstaande formule:

Score is $1 - (\text{aangeboden prijs} - \text{meest gunstige prijs}) / \text{meest gunstige prijs}$.

Indien uit deze berekening voor Inschrijver een negatieve score volgt, zal diens score voor het subcriterium prijs op 0 punten worden gesteld.

Rekenvoorbeeld:

Voorbeeld aanbidding leverancier 1 is 30.000 Euro en aanbidding leverancier 2 is 40.000 Euro. Leverancier 1 heeft dus 100% van het maximaal aantal punten, 200 punten.

Score leverancier 2 is $1 - (40.000 - 30.000) / 30.000$.

Score leverancier 2 is $1 - 0,33 = 66,67\%$ van het maximaal aantal punten = 133,34 punten.

Beoordeling op de beste prijs-kwaliteitverhouding

U krijgt een totaalscore voor uw Inschrijving

Deze score is een cijfer, afgerond op twee (2) cijfers achter de komma. Deze score is de optelsom van alle scores op de Subgunningscriteria voor prijs en kwaliteit. Wij communiceren naar elke Inschrijver die een geldige Inschrijving heeft ingediend zijn totaalscore en de scores per Subgunningscriterium. De scores per Subgunningscriterium ronden we af op twee cijfers achter de komma. Dit doen we voor de leesbaarheid. Bij het berekenen van de totaalscore ronden we de scores per Subgunningscriterium niet af.

Bij gelijke scores gunnen wij aan de Inschrijver met de beste score voor kwaliteit

Hierbij kijken we naar het totaal van de scores voor kwaliteit afgerond op twee (2) cijfers achter de komma. Is de totale score voor kwaliteit ook gelijk tussen meerdere Inschrijvers met gelijke totaalscores? Dan gunnen wij aan de Inschrijver met de hoogste score op het Subgunningscriterium waarvoor de hoogste weegfactor geldt.

DEEL IV: HOE VERLOOPT DE PROCEDURE EN HOE SCHRIJFT U IN?

5. Hoe verloopt de procedure?

In dit hoofdstuk leest u alles over de Offerteprocedure. U krijgt een overzicht van de planning. Elke stap lichten we vervolgens kort toe. U leest in dit hoofdstuk ook wie uw Contactpersoon is en hoe u vragen kunt stellen.

5.1. Meervoudig onderhandse procedure

U bent geselecteerd voor deze Offerteprocedure

We hebben gekozen voor een meervoudig onderhandse procedure.

Op deze Offerteprocedure voor sociale en andere specifieke diensten is de Aanbestedingswet 2012 slechts beperkt van toepassing, zoals omschreven in artikel 2.38 en 2.39 van de Aanbestedingswet 2012. Artikel 2.39 Aanbestedingswet 2012 houdt in dat uitsluitend de paragrafen 2.3.1.2, 2.3.2.1, 2.3.2.2 en 2.3.3.1, afdeling 2.3.4 en paragraaf 2.3.8.9 van hoofdstuk 2.3 van de Aanbestedingswet 2012 van toepassing zijn.

5.2. Contactpersoon

Uw Contactpersoon is 10.2e , inkoopadviseur.

U communiceert alleen met de Contactpersoon over deze Offerteprocedure. De communicatie verloopt via DigiInkoop. Communiceert u over deze Offerteprocedure met andere medewerkers van de Aanbestedende dienst of via andere kanalen om hen te beïnvloeden? Dan kan dat voor ons reden zijn om u uit te sluiten van deelname.

5.3. De planning van de Offerteprocedure

Hieronder ziet u de planning van de rest van de procedure. In de volgende paragrafen leest u bij elk onderdeel een korte toelichting.

Activiteit	Uiterste datum
Indienen van vragen en melden tegenstrijdigheden over de Offerteaanvraag inclusief Bijlagen	Tot uiterlijk woensdag 12 december 2018 CET 14.00 uur
Publiceren Nota van Inlichtingen	Dinsdag 18 december 2018
Indienen Inschrijving	Tot uiterlijk vrijdag 4 januari 2019 CET 14.00 uur
Bekendmaking resultaat beoordeling	Vrijdag 11 januari 2019
Verwachte ingangsdatum Overeenkomst	Vrijdag 18 januari 2019

5.4. Vragen en tegenstrijdigheden

Het kan zijn dat iets in de Offerteaanvraag voor u onduidelijk is. In deze paragraaf leest u wat u dan kunt doen.

Stel al uw vragen via DigiInkoop

Heeft u vragen over de inhoud of de procedure van deze Offerteprocedure? Of constateert u tegenstrijdigheden, onduidelijkheden of bezwaren? Meld dit dan via de online discussie in DigiInkoop. Vul hiervoor Bijlage B – Format Nota van Inlichtingen in. Vragen die u op een andere manier stelt, beantwoorden wij niet.

Meld al uw vragen en tegenstrijdigheden in voor 12 december 2018 14.00 uur

Zo zorgt u ervoor dat u antwoord krijgt op uw vraag. Dient u uw vraag te laat in? Dan beantwoorden we uw vraag alleen als wij vinden dat het belangrijke informatie is voor alle Inschrijvers. Geeft u de tegenstrijdigheden, onduidelijkheden of bezwaren niet op tijd door? Dan passen we de Offerteaanvraag in beginsel niet meer aan. U kunt geen rechten ontleen aan tegenstrijdigheden die u niet heeft gesignaleerd of wel heeft gesignaleerd maar ons niet tijdig heeft gemeld. Natuurlijk doen we ons best om tegenstrijdigheden in de Aanbestedingsstukken te voorkomen.

Zorg dat uw vragen en suggesties anoniem zijn

Gebruik daarom in uw vraag geen:

- Bedrijfsnamen
- Productnamen
- Andere namen die aan uw organisatie gerelateerd zijn.

Wij publiceren alle vragen en antwoorden op DigiInkoop

U leest alle vragen en antwoorden in de Nota van Inlichtingen. Alle Inschrijvers krijgen op die manier evenveel informatie. U ontvangt een e-mail op het moment dat wij de vragen en antwoorden publiceren. We publiceren de Nota van Inlichtingen uiterlijk op 18 december 2018.

Wij geven u alleen informatie via DigiInkoop

Krijgt u informatie op een andere manier? Dan kunt u daaraan geen rechten ontlenen. Ook niet als u de informatie krijgt van een van onze medewerkers of vertegenwoordigers.

De Nota van inlichtingen gaat altijd voor

Spreken de Nota van Inlichtingen en de Offerteaanvraag elkaar tegen? Dan gaan we uit van wat in de Nota van Inlichtingen staat. Zijn er meerdere Nota's van Inlichtingen en spreken die elkaar tegen? Dan geldt wat in de laatst gemaakte Nota van Inlichtingen staat.

5.5. Indienen Inschrijving

Schrijf u uiterlijk in 4 januari 2019 om 14.00 uur

U kunt zich alleen inschrijven via DigiInkoop. Bent u te laat of schrijft u zich niet in via DigiInkoop? Dan zal uw Inschrijving ongeldig worden verklaard. Meer over hoe u een inschrijving indient, leest u in hoofdstuk 7.

5.6. Manipulatieve of abnormaal lage Inschrijving

Als wij vermoeden dat sprake is van een manipulatieve Inschrijving kunnen wij een nader onderzoek uitvoeren. Een combinatie van zeer lage prijzen (bij hoge wegingsfactoren) en zeer hoge prijzen (bij lage wegingsfactoren) kan bijvoorbeeld reden zijn voor nader onderzoek.

Als u een Inschrijving indient die abnormaal is, verzoeken wij om een toelichting op de voorgestelde prijs of kosten. Dat zou ertoe kunnen leiden dat wij de Inschrijving als ongeldig aanmerken. Bijvoorbeeld als het lage niveau van de voorgestelde prijzen of kosten niet goed kan worden onderbouwd.

5.7. Mededeling Gunningsbeslissing

Op 11 januari 2019 maken wij bekend aan welke Inschrijver we de Opdracht gunnen

U ontvangt dan een e-mail via DigiInkoop. u vindt dan op DigiInkoop de Gunningsbeslissing. In die Gunningsbeslissing leest u:

- aan wie wij de Opdracht gunnen;
- de relevante redenen waarom wij de Opdracht aan deze Inschrijver gunnen;
- een omschrijving van de opschortende termijn. Dat is de termijn waarin u nog bezwaar kunt maken tegen de beslissing;
- de scores bij de Subgunningscriteria.

Let op: u kunt geen rechten ontlenen aan de Gunningsbeslissing

Is de Gunningsbeslissing positief voor u? Dan betekent dat, dat u in principe de Opdracht krijgt. Maar op dit moment in de Offerteprocedure kunnen wij nog steeds beslissen de Opdracht toch aan iemand anders te gunnen of niet tot gunning over te gaan. De mededeling van de Gunningsbeslissing is dan ook geen aanvaarding van het aanbod. U kunt aan de Gunningsbeslissing geen rechten ontlenen en u heeft op grond van de Gunningsbeslissing ook geen recht op schadevergoeding.

Pas als de Overeenkomst met u is ondertekend, heeft u het recht de Opdracht uit te voeren.

Soms maken wij bepaalde gegevens niet bekend met de Gunningsbeslissing.

We maken gegevens niet bekend, als het bekend maken van die gegevens:

- in strijd zou zijn met enig wettelijk voorschrift;
- in strijd zou zijn met het openbaar belang;
- de rechtmatige commerciële belangen van ondernemers zou kunnen schaden;
- afbreuk zou kunnen doen aan de eerlijke mededinging tussen ondernemers.

5.8. Opschortende termijn en bezwaren

De opschortende termijn duurt zeven kalenderdagen. In deze termijn heeft u de mogelijkheid om bezwaar te maken tegen de Gunningsbeslissing. Na de opschortende termijn zijn wij vrij een Overeenkomst te sluiten.

Neem voordat u bezwaar maakt altijd contact op met de Contactpersoon. De Contactpersoon maakt graag een afspraak met u voor een gesprek over uw bezwaar. U bereikt de Contactpersoon via de functionaliteit 'Online discussie' in DigiInkoop.

5.9. Klachtenregeling

Hier kunt u een klacht over indienen:

- u vindt dat wij ons niet aan de wetten en regelgeving hebben gehouden;
- u vindt dat wij discrimineren, ongelijk behandelen, niet transparant aanbesteden of onredelijke Eisen stellen.

Over andere zaken rondom de Offerteprocedure kunt u geen klachten indienen.

U dient een klacht in door te mailen naar: klachtenmeldpuntHIS@rijksoverheid.nl

Geef in die e-mail duidelijk aan dat u een klacht heeft en waarover. Bij het behandelen van uw klacht gebruiken we het advies Klachtenafhandeling. U leest daar meer over op [de website van het expertisecentrum aanbesteden](#).

Een klacht is niet een vraag om meer informatie

Een klacht is echt bedoeld om aan te geven dat u het niet eens bent met de gang van zaken tijdens deze Offerteprocedure. Gebruik een klacht niet om meer informatie te vragen. In de Offerteprocedure is voldoende ruimte om te vragen naar meer informatie of om verduidelijking.

Als u een klacht indient, loopt de Offerteprocedure meestal gewoon verder

We zetten de Offerteprocedure alleen stil als wij dat nodig vinden.

5.10. Voorbehouden Aanbestedende dienst

Wij mogen deze Offerteprocedure op elk moment stoppen

Dus ook nadat we de Opdracht aan een Inschrijver hebben gegund. Wij kunnen besluiten de Opdracht niet te gunnen. Of om de Offerteprocedure helemaal of voor een perceel stop te zetten. Als we dit besluiten, krijgt u hierover bericht via DigiInkoop.

Wij vergoeden geen kosten

Alle kosten die te maken hebben met deze Offerteprocedure, zijn voor uw eigen rekening. Ook de schade die kan ontstaan doordat u de Opdracht niet gegund krijgt of de Offerteprocedure wordt stopgezet, is voor uw eigen risico.

6. Hoe schrijft u in?

6.1. Inschrijving via DigiInkoop

Schrijf in via DigiInkoop

UBR|HIS gebruikt DigiInkoop voor ondersteuning van dit offertetraject. DigiInkoop ondersteunt zowel het proces van de offerteaanvraag tot en met de gunning van opdrachten.

Gebruikersondersteuning

Op de beginpagina van DigiInkoop zijn uitgebreide Quick Reference Cards (QRC's) beschikbaar. Inschrijver wordt verzocht om, voor gebruik van DigiInkoop, kennis te nemen van de QRC's. Indien er daarna nog vragen zijn over het gebruik van DigiInkoop of Inschrijver ondervindt technische problemen (bv. niet in staat om in te loggen of een Offerte in te dienen) kan contact opgenomen worden met HIS Functioneel Beheer DigiInkoop.

- Telefoon: 070-758 5678 (tijdens kantooruren van 08.00 tot 17.00 uur)
- E-mail: his-fbdigiinkoop@minbzk.nl

Nadere bepaling

De leverancier is zelf verantwoordelijk voor het inrichten en beheren van de autorisaties in DigiInkoop zodat deze tijdig kan reageren op offerteaanvragen.

- Opdrachtgever is niet aansprakelijk voor storingen met DigiInkoop.
- Opdrachtgever is niet aansprakelijk indien offerteaanvragen niet bij de juiste contactpersoon van de leverancier aankomen binnen DigiInkoop, door onder andere niet toekennen van de benodigde autorisaties.

6.2. Formele Eisen aan de Inschrijving

Zorg dat uw Inschrijving voldoet aan de formele Eisen

U leest de Eisen hieronder. Houdt u zich niet aan een of meer van deze Eisen? Dan is uw Inschrijving ongeldig en neemt u verder geen deel aan de Offerteprocedure. Door in te schrijven op deze Offerteprocedure gaat u akkoord met alles wat in deze Offerteaanvraag staat en in alle Bijlagen die bij de Offerteaanvraag horen.

- U schrijft zich op tijd in.
- U levert alle gevraagde informatie in.
- U gebruikt de formats die u vindt in deze Offerteaanvraag en de Bijlagen. U past de vaste tekst van die formats niet aan.
- U verbindt geen voorwaarden of voorbehouden aan uw Inschrijving.
- De Inschrijving wordt rechtsgeldig ondertekend, dat wil zeggen door iemand die daar voldoende bevoegdheid voor heeft.
- U zorgt voor een gestanddoeningstermijn van uw Inschrijving van 60 dagen na sluitingstermijn indienen Inschrijving.
- U zorgt dat alle communicatie rondom en over de Inschrijving in het Nederlands is. Ook tijdens de looptijd van de Overeenkomst communiceert u steeds in het Nederlands.

Uw Inschrijving is ongeldig en u neemt verder geen deel aan de Offerteprocedure als:

- Uw Inschrijving niet voldoet aan alle Eisen;
- Uw Inschrijving 0 of geen waarde of een negatieve waarde op het prijsopgaveformulier bevat en niet voldoet aan de andere voorwaarden voor het offreren van de prijs;
- U niet voldoet aan de Uitsluitingsgronden.

Uw Inschrijving kan worden uitgesloten van verdere deelname als:

- U een Inschrijving indient met abnormaal lage prijzen of kosten. Wij verzoeken u een toelichting op de voorgestelde prijzen of kosten te doen, waarna wij beoordelen of uw Inschrijving al dan niet ongeldig moet worden verklaard.

Wij gaan vertrouwelijk om met uw gegevens

Wij geven uw gegevens niet aan anderen. Ook niet als we de Opdracht niet aan u gunnen. Wij maken bepaalde gegevens betreffende de gunning van een overheidsopdracht niet bekend, indien openbaarmaking van die gegevens:

- In strijd zou zijn met enig wettelijk voorschrift;
- In strijd zou zijn met het openbaar belang;

- De rechtmatige commerciële belangen van ondernemers zou kunnen schaden;
- Afbreuk zou kunnen doen aan de eerlijke mededinging tussen ondernemers.

U levert de volgende documenten aan:

1. Aanbiedingsbrief;
2. Antwoord op de subgunningscriteria;
3. CV's
4. Overige aandachtspunten (indien van toepassing);
5. Bijlagen 1 t/m 3 zoals genoemd op pagina 3 van deze offerteaanvraag.

6.3. Inschrijven als Combinatie

Het is toegestaan om in te schrijven als Combinatie en om Onderaannemers te gebruiken. Als u gebruik wenst te maken van Onderaannemers dan dient u dat te vermelden in uw inschrijving. Als u zich inschrijft als Combinatie gelden de volgende regels:

Geef per lid van de Combinatie aan wat zijn rol is

U moet één lid van de Combinatie aanmerken als penvoerder. Dit is de Inschrijver die namens de Combinatie met UBR|HIS communiceert over de Offerteprocedure. De penvoerder moet hiervoor genoeg bevoegdheid hebben.

Een lid van een Combinatie mag niet ook op een andere manier inschrijven

U mag dus niet én als lid van een Combinatie én zelfstandig inschrijven voor de Offerteprocedure. Ook mag u niet lid zijn van meerdere Combinaties die zich voor deze Offerteprocedure inschrijven. U mag ook niet als Onderaannemer bij een Inschrijving betrokken zijn én lid zijn van een Combinatie.

De samenstelling van de Combinatie verandert niet meer na uw Inschrijving

Wilt u de samenstelling toch veranderen? Dan kan dat alleen als aan de daarvoor geldende voorwaarden is voldaan en als wij u daarvoor toestemming geven. Dit geldt ook gedurende de looptijd van de Overeenkomst.

Door een Inschrijving in te dienen verklaren de leden van de Combinatie:

1. dat de penvoerder namens elke lid van de Combinatie bevoegd contactpersoon is;
2. dat de in de Inschrijving verstrekte informatie correct en rechtsgeldig is, en
3. dat zij samen, volledig en hoofdelijk instaan de juiste en tijdige nakoming van alle plichten die voortkomen uit en samenhangen met de Overeenkomst.

7. Voorwaarden

Als u de Opdracht gegund krijgt, sluiten we met u een Overeenkomst. In dit hoofdstuk leest u waarmee u dan akkoord gaat en de rechten en plichten die daarbij horen.

7.1. Overeenkomst en ARVODI-2018

Uw en onze rechten en plichten leggen we vast in de Overeenkomst

De ARVODI-2018 is ook onderdeel van de Overeenkomst. Leveringsvoorwaarden, betalingsvoorwaarden of andere algemene voorwaarden van uw kant accepteren wij niet en zijn uitdrukkelijk geen onderdeel van de Overeenkomst die wij met u sluiten.

De Overeenkomst geldt in elk geval voor zes maanden

Daarna is er de (eenzijdig door ons uit te oefenen) mogelijkheid tot verlenging. We verlengen de Overeenkomst maximaal twee keer voor maximaal één maand per keer.

Wij sluiten met u een Verwerkersovereenkomst

Dit doen wij omdat bij de uitvoering van de Opdracht persoonsgegevens worden verwerkt. Met deze overeenkomst leggen wij namelijk vast:

- welke gegevens verwerkt worden;
- waarvoor de gegevens mogen worden verwerkt;
- welke beveiligingsmaatregelen moeten worden genomen;

- en welke vormen van toezicht de eigenaar van de gegevens mag uitoefenen.

7.2. Facturatie

Facturatie vindt plaats in delen en is gekoppeld aan de oplevering van de gevraagde tussenproducten: na oplevering van het literatuuronderzoek, na de verkiezingen voor de Provinciale Staten in maart 2019, na oplevering van het complete kwantitatieve onderzoek en na oplevering van de cases.

E-facturen

U dient elektronisch te factureren. U mag echter zelf weten via welk kanaal u uw e-facturen inlevert. In de brochure 'e-factureren Rijksoverheid' (Bijlage C) voor leveranciers leest u de diverse mogelijkheden tot e-factureren. Deze mogelijkheden bieden leveranciers ruime keuze om een e-factuur te versturen aan de Rijksoverheid.

Begrippenlijst

In deze Offerteaanvraag en de Overeenkomst komen sommige begrippen vaker terug. We willen ervoor zorgen dat u precies weet waar u voor inschrijft en misschien tekent. Daarom leggen we die belangrijke begrippen hieronder uit.

<u>Aanbestedende dienst</u>	De Staat der Nederlanden. In hoofdstuk 2.1 van deze Offerteaanvraag leest u de specifieke deelnemer(s) aan deze Offerteprocedure.
<u>Aanbestedingsstukken</u>	Alle stukken die door de aanbestedende dienst worden opgesteld of vermeld ter omschrijving of bepaling van onderdelen van de Offerteprocedure of de Opdracht.
<u>Aanbestedingswet 2012</u>	Wet van 1 november 2012, waarin de nieuwe regels voor aanbestedingen staan (Staatsblad 2012/542).
<u>Bijlage</u>	Elk document met in de titel "Bijlage" dat u vindt bij deze Offerteaanvraag. Ook de documenten op DigiInkoop met in de titel "Bijlage". Een Bijlage is onderdeel van de Offerteaanvraag.
<u>Combinatie</u>	Twee of meer rechtspersonen die zich als samenwerkingsverband inschrijven op de Offerteprocedure Elk lid van de Combinatie zegt toe zich aan de Opdracht te houden en die uit te voeren. Elk lid van een Combinatie is er verantwoordelijk voor dat de hele Opdracht uitgevoerd wordt. Elk lid is dus hoofdelijk aansprakelijk voor de uitvoering van de Opdracht.
<u>Contactpersoon</u>	UBR HIS 10.2e
<u>DigiInkoop</u>	Het inkoopstelsel van de Rijksoverheid. Dit stelsel ondersteunt het proces van offerteaanvragen, bestellingen, opdrachtverstrekking, facturatie en ontvangsten.
<u>Eisen</u>	Eisen opgenomen in het Programma van Eisen waaraan u en/of uw Inschrijving moet voldoen om voor gunning in aanmerking te komen.
<u>Geschiktheidseisen</u>	Eisen waaruit blijkt dat u geschikt bent om de Opdracht uit te voeren. U leest meer over de geschiktheidseisen in hoofdstuk 5.
<u>Gunningscriterium</u>	Het criterium dat de basis vormt voor de Gunningsbeslissing. U leest hier meer over in hoofdstuk 5.
<u>Gunningsbeslissing</u>	Het voornemen om de Opdracht aan een Inschrijver te gunnen. Dat betekent dat wij van plan zijn met die Ondernemer de Overeenkomst te sluiten.
<u>Inschrijving</u>	Een door Inschrijver op basis van de Offerteaanvraag in deze Offerteprocedure uitgebracht aanbod.
<u>Inschrijver</u>	Een Ondernemer die een Inschrijving heeft ingediend in het kader van deze Offerteprocedure. Een potentiële Inschrijver is een Ondernemer die zich heeft aangemeld op DigiInkoop, de Offerteaanvraag en mogelijk het voornemen heeft in te schrijven op deze Offerteprocedure.

<u>Nota van Inlichtingen</u>	<p>Het document met daarin:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Onze antwoorden op vragen van u en andere potentiële Inschrijvers. • Wijzigingen of aanvullingen op de Offerteaanvraag. <p>De Nota van Inlichtingen is onderdeel van de Aanbestedingsstukken.</p>
<u>Offerteprocedure</u>	Deze inkoopprocedure met het karakter van een "meervoudig onderhandse procedure" als bedoeld in afdeling 1.2.4 van Aanbestedingswet 2012
<u>Ondernemer</u>	Een aannemer, leverancier of dienstverlener volgens de omschrijving in artikel 1.1 Aanbestedingswet 2012.
<u>Onderaannemer</u>	Een Ondernemer waar de Opdrachtnemer een beroep op doet.
<u>Opdracht</u>	De overheidsopdracht waarvoor u via deze Offerteprocedure kunt inschrijven. We volgen de omschrijving van overheidsopdracht die staat in artikel 1.1 Aanbestedingswet 2012.
<u>Opdrachtgever</u>	De rechtspersoon met wie Opdrachtnemer de Overeenkomst sluit.
<u>Opdrachtnemer</u>	De Inschrijver met wie de Opdrachtgever een Overeenkomst sluit.
<u>Overeenkomst</u>	Een schriftelijke overeenkomst waarin de afspraken tussen de Opdrachtgever en Opdrachtnemer over de Opdracht zijn vastgelegd. Bijlage A betreft de conceptovereenkomst.
<u>Plan van Aanpak</u>	Het plan waarin de Inschrijver een beschrijving geeft van de wijze waarop het onderzoek wordt uitgevoerd en welk product aan Opdrachtgever wordt opgeleverd.
<u>Subgunningscriteria/ Subgunningscriterium</u>	Een nadere uitwerking van het Gunningscriterium.
<u>UBR HIS</u>	De organisatie die voor de Aanbestedende dienst de Offerteprocedure begeleidt. Zie voor meer informatie: http://ubrijk.nl/his .

Vergaderjaar 2018–2019

35 000 VII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2019

Nr. 14

MOTIE VAN DE LEDEN MIDDENDORP EN VERHOEVEN

Voorgesteld 18 oktober 2018

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat sociale media en internetzoekmachines onze democratische rechtsstaat kunnen beïnvloeden en dat de dreiging van beïnvloeding van buiten steeds concreter wordt;

overwegende dat de reikwijdte en invloed hiervan niet duidelijk zijn; van mening dat het voor onze democratie van belang is om zelf in Nederland kennis te hebben van de mogelijke positieve en/of negatieve invloed van sociale media en internetzoekmachines;

verzoekt de regering, bij de Provinciale Staten- en Europese Parlementsverkiezingen in 2019 onderzoek te doen naar de effecten van sociale media en internetzoekmachines op deze verkiezingen, daarbij ook mogelijke buitenlandse beïnvloeding te betrekken en de uitkomsten met de Kamer te delen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Middendorp
Verhoeven

11.1

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

11.1

Aan

Minister

11.1

11.1

Directie Democratie en
Bestuur

Contactpersoon

10.2e

T. 06-12345678

Datum

30 oktober 2018

Kenmerk

2018-0000862892

nota

Kamerbrief online desinformatie

11.1

11.1

11.1

Aanleiding/probleemstelling

- Toezegging om de Kamer te informeren over de voortgang van de aanpak op het gebied van online desinformatie. (Brief van 16 maart 2018 over ongewenste buitenlandse inmenging en dertigledendebat over de aanval op de vrijheid van meningsuiting en de vrije pers van 19 juni 2018).
- Toezegging om voor het eind van 2018 een voorstel naar de Kamer te sturen met een uitwerking van een bewustwordingscampagne over desinformatie en een onderzoek naar de invloed van sociale media en zoekmachines, en mogelijke buitenlandse beïnvloeding, op de verkiezingen in 2019 (begrotingsbehandeling BZK, motie Middendorp/Verhoeven).

Advies/actie

U wordt gevraagd akkoord te gaan met:

- Voor het begin van het kerstreces (21 december) een brief aan de Kamer te sturen waarin u uiteenzet dat u zowel start met een bewustwordingscampagne als met een onderzoek, beide gericht op de verkiezingen in 2019. De VVD wil eerst het onderzoek en dan eventueel een campagne.
- Buiten reikwijdte van het verzoek
- Aanbesteding van een onderzoek naar de invloed van sociale media en zoekmachines, en mogelijke buitenlandse beïnvloeding, op de verkiezingen in 2019 (uitvoering motie-Middendorp/Verhoeven).

Betrokken BZK onderdelen

D&B, DIO, KIEM, OIV, CZW.

Toelichting

Buiten reikwijdte van

11.1

Datum
30 oktober 2018
Kenmerk
2018-0000862892

Buiten reikwijdte van het verzoek

Buiten reikwijdte van het verzoek

Buiten reikwijdte van het verzoek

Buiten reikwijdte van het verzoek

Buiten reikwijdte van het verzoek

Onderzoek

Voorgesteld wordt een kwantitatief onderzoek aan te besteden dat zich richt zowel op gebruik als misbruik (oneigenlijke beïnvloeding) van sociale media en internet in de aanloop naar de verkiezingen. Het onderzoek richt zich niet op campagnevoeren door politieke partijen via sociale media, maar op gebruik door de kiezer, in welke mate sociale media en zoekmachines de blik verbreden of juist het gewenste geluid herbevestigen en in hoeverre dat transparant is.

Datum

30 oktober 2018

Kenmerk

2018-0000862892

Buiten reikwijdte van het verzoek

[Redacted text block]

[Redacted text block] De motie over het onderzoek is aangenomen, alleen de PVV stemde tegen. De verwachting is dat de Kamer de brief in een AO in januari bespreekt.

Communicatie

Nieuwsbericht en woordvoering na het versturen van de brief aan de TK.

verslag

Brainstormsessie impact sociale media en
internetzoekmachines op de democratie

Vergaderdatum

14 november 2018

Aanwezigen: 10.2e (BZK), 10.2e (BZK), 10.2e (BZK),
10.2e (BZK), 10.2e (BZK), 10.2e (WRR), 10.2e
(VU), 10.2e (RUG), 10.2e (HowAboutYou),
10.2e (Entelligence), 10.2e (HvA), 10.2e (UvA), 10.2e
(UvA)

Na een voorstelronde en een toelichting van de context van de bijeenkomst volgt een gesprek over de huidige stand van de kennis wat betreft de impact van sociale media en internetzoekmachines op de democratie. Het gesprek is gevoerd in twee rondes. Eerst werd meer in het algemeen de balans opgemaakt van de bestaande kennis en de witte vlekken daarin. In een tweede ronde spitste het gesprek zich vervolgens toe op de wijze waarop de impact van sociale media en internetzoekmachines in relatie tot de PS- en EP verkiezingen in 2019 onderzocht kan worden.

1. Balans van de bestaande kennis

In relatie tot de bestaande kennis zijn de volgende opmerkingen gemaakt:

- Het is van belang om niet alleen te kijken naar mogelijke negatieve effecten, maar om ook oog te hebben voor mogelijke positieve effecten van het gebruik van sociale media en internet op de democratie.
- In algemene zin is er veel bekend over de impact van sociale media: de rol bij kennisoverdracht en het mobiliserende effect.
- Je moet goed nadenken hoe breed of hoe smal je deze thematiek wilt onderzoeken. Gaat het om politici, politieke partijen of burgers als afzenders? Kijk je naar primaire politieke processen of alleen naar campagnetijd?
- Het is van belang te concretiseren wat je bedoelt met sociale media: wat zijn het, door wie worden ze gebruikt, op welke manier, met welk belang? Gaat het om de tekst, de inhoud of de beelden?

- Op dit moment doet de Raad voor het Openbaar Bestuur ook een verkenning naar het effect van digitalisering op de democratie. BZK is daarop aangesloten.
- Propaganda en het verspreiden van 'nepnieuws' zijn van alle tijden, maar sociale media maken dit sneller, goedkoper en grensoverschrijdend. Het is makkelijker om berichten te posten op sociale media (Facebook, Twitter, Instagram) dan door te dringen in nationale media systemen. Iedereen kan nu zender en ontvanger tegelijk zijn. Preciezer onderzoek naar wat sociale media hebben veranderd in politieke beïnvloeding is nodig.
- Het meeste onderzoek naar de negatieve effecten en naar het fenomeen desinformatie en 'nepnieuws' is afkomstig uit de VS. Dat is moeilijk door te vertalen naar Nederland, gezien het totaal andere politieke systeem, de andere inrichting van de reguliere nieuwsvoorziening en de polarisatie in de samenleving.
- Benkler (Harvard) deed onderzoek in hoeverre extreme issues en extreme taal vanuit de online wereld in de mainstream komen. Daarbij bleek ook dat bij de verspreiding van (aantoonbaar onjuist) 'fake news' partijpolitieke oriëntatie van belang is. Hoewel fake news vanuit beide zijden verspreid werd, ging dit proces aan de rechterzijde van het politieke spectrum langer door. Er is sprake van 'hyperpartisan News Detection': extreme eenzijdigheid. Die komt vaker voor bij niet hoog opgeleide mannen. De echt actieve verspreiders zijn ook in meerderheid man en veelal ook actief op het 'darkweb'.
- Het doel van nepnieuws is het ontwrichten van het democratisch en politiek systeem en het vertrouwen in het systeem te ondermijnen. Er bestaan subculturen die dezelfde termen, begrippen en kretten verspreiden naar verschillende platform. Rechtse stemmers zijn in dit opzicht het meest actief op internet. Internet is de laatste 3-5 jaar 'rechts' geworden, met name Youtube en Twitter.
- Sociale media versterken, in ieder geval in de VS, de polarisatie. Uit experimenten blijkt dat dit kan worden gedempt als er iemand komt die nuance in het debat brengt. Dan kan de stemming ook weer omslaan. In een artikel in Nature was onderzocht onder welk publiek nepnieuws zich sneller verspreid. Dit bleek vooral onder nieuwe gebruikers te zijn. De consumenten van nepnieuws zijn ook niet erg gevoelig voor fact checking. Ze gaan er in ieder geval niet naar op zoek. Daarbij moet wel worden bedacht dat veel nepnieuws ook weer afsterft.
- In Nederland is beperkt onderzoek gedaan naar desinformatie en nepnieuws. De Groene Amsterdammer heeft bijvoorbeeld onderzoek gedaan naar de rol van Russische trollen in berichten over de MH17. Rogers heeft in samenwerking met NRC Handelsblad onderzoek gedaan naar de rol van Russische netwerken in het verspreiden van nepnieuws in Nederland. Het onderzoek heeft 60 spelers in kaart kunnen brengen, maar het leverde weinig aanwijzingen op voor concrete Russische inmenging. Wel valt op dat de 'Russische stijl' (wat betreft soort taalgebruik, thema's, doel van polarisering) in Nederland wordt gekopieerd door andere actoren. Er is wel gekeken naar effect, in de zin van doorwerking in discussies elders, maar dit speelde zich niet af rond verkiezingen.

- Een probleem is dat niet alle online platforms meewerken aan goed onderzoek naar de omvang en effecten van nepnieuws, met name Facebook niet. Daarom is er een gebrek aan gegevens over de omvang en vorm. Ook is niet transparant hoe nieuws via Facebook zich verspreidt. Wat zijn de algoritmen daarachter? Newsfeed van Facebook is geautomatiseerd, in tegenstelling tot een retweet dat meer een bewust keuzemoment is. Automatisering maakt het reproduceren van foute feiten makkelijker en heeft een groter bereik.
- Jongeren zitten vaker op Snapchat en WhatsApp dan op Facebook. Het gebruik van sociale media verandert daardoor; er is een verschuiving naar andere platformen. WhatsApp is inmiddels eigendom van Facebook. De invloed van nepnieuws via WhatsApp/binnen WhatsApp groepen is nu onzichtbaar.
- Je moet ook differentiëren. Wie gebruikt welke sociale media en op welke manier? Newcom doet onderzoek naar verschillende gebruikers en hun kanalen. Je zou een analyse kunnen maken van gebruikers van diverse media en platforms, hun intenties, subculturen, taalgebruik etc.
- Wat is de toxiciteit van extreme taal en issues die gemainstreamd worden? Daarbij gaat het ook om het type taalgebruik dat bijdraagt aan het snel en grootschalig verspreiden van desinformatie en om de 'krachtmotoren' achter de snelle verspreiding van desinformatie (grote Facebook pagina's).
- Je moet ook naar de kant van de potentiële ontvangers kijken. In alle culturen komt het bijvoorbeeld voor dat mensen in complottheorieën geloven. Complottheorieën spelen in op emoties van mensen. Sociale media versnellen het proces sneller en vergroten het bereik. Hoe kunnen burgers hier weerbaar tegen worden?
- Emotie speelt hoe dan ook een grote rol (*persuasion*). Mensen stemmen veelal met emotie en niet op basis van de feiten zelf. Let op de elementen uit de theorie rond verleiding van Cialdini. Daarbij zijn van belang: autoriteit, delen, betrokkenheid, verantwoording, moraliteit en effectiviteit.
- Mensen zijn gevoelig voor kennisautoriteiten en hebben geen tijd om zelf naar fact check sites te gaan. Probeer naar methoden te zoeken die respect hebben voor deze beperkte tijd, oftewel, zoek naar contactmomenten met mensen. Of voeg een 'trust mark' toe, waaruit mensen kunnen afleiden dat de informatie is gecontroleerd door een onafhankelijke derde actor. Een kanttekening is wel dat mensen vasthouden aan hun mening als zij geconfronteerd worden met feiten die haaks staan op hun mening (backfire effect). Gesuggereerd wordt dat comedians topics kunnen reframen. Humor is effectief om de invloed van desinformatie tegen te gaan.
- De rol van traditionele media moet worden versterkt om de machtsbalans tussen verschillende media te behouden. In Nederland is de machtsbalans tussen verschillende media gezond: er zijn verschillende afzenders (kranten, omroepen) en alle informatie is op een bepaalde manier gekleurd. De taal en diversiteit aan media maakt dat in Nederland de democratie het minst wordt ontwricht.
- Burgers moeten zich er ook meer van bewust worden dat niet alles wat langs komt waar is. De vraag is hoe mensen nog verder weerbaar kunnen worden tegen desinformatie? Welke tools zijn daar voor nodig?
- 10.2e [redacted], Rijksuniversiteit Groningen, doet onderzoek naar polariserende effecten van social media op groepen binnen Nederland en waarom sommige gesprekken eerder tot conflict leiden dan andere.

Onderzoek naar factoren die leiden tot polarisatie. Factoren die meespelen: stoerdoenerij, wij-gevoel, morele termen en emoties opwekken, en groepsnorm. Uit onderzoek op het terrein van de verspreiding van kinderporno is ook bekend dat status en reputatie er ook toe doen. Er bestaat hiërarchie in de netwerken van verspreiders waardoor sommigen meer impact hebben dan anderen.

- Te overwegen valt het toevoegen van disclaimers (*'Dit bericht is bewerkt' of 'weet je zeker dat je dit bericht wilt verspreiden etc.'*) om mensen te weren tegen stellige stellingen. Denk ook aan het Wikipediamodel, waar mensen elkaar corrigeren. Relevant is ook de vraag naar de verantwoordelijkheid van zenders van informatie. Kun je mensen accountable houden voor de informatie die zij doorsturen?

2. Vragen en aanpak voor een onderzoek rond de verkiezingen in 2019

Voor een onderzoek in de aanloop naar de verkiezingen in 2019 worden verschillende ideeën aangedragen, zowel voor een relevante vraagstelling en invalshoek als voor een haalbare aanpak:

- Er moet ook een normatief kader komen. Door welke bril kijk je naar dit fenomeen? Wat is eigenlijk ongewenste invloed en waarom? Wat is ongewenste invloed en wat is gewenst? Wanneer is het erg? Maak dit concreet. Hier bestaat ook jurisprudentie over waarbij kan worden aangesloten.
- In de periode voor de verkiezingen zou je verschillende dingen kunnen doen:
  - Maak een literatuuroverzicht en – analyse van wat er allemaal al bekend is.
  - Volg 'real time' of en hoe er (ongeoorloofde) beïnvloeding van de verkiezingen plaatsvindt. En, vind je inderdaad fakeberichten? Dit is van belang voor de betrouwbaarheid van en het vertrouwen in de verkiezingsuitslagen.
  - Analyseer een aantal cases, als die zich voordoen. Daarmee kan je meer de diepte in. Hoe effectief is deze beïnvloeding? Hoe verloopt de informatiestroom? Wat is er te zeggen over omvang, vorm en inhoud? Hoe vindt framing plaats? En, wat is de interactie in deze gevallen tussen sociale media en reguliere media, politici en burgers?
  - Probeer transparantie te krijgen in gebruikte algoritmen en mechanismen op internet. Hoe kan dit ook voor burgers transparant gemaakt worden?
- Je zou ook na de verkiezingen kunnen kijken wat het effect is van een vorm van bewustwordingscampagne (Think twice).
- Een relevante vraag is ook hoeveel mensen daadwerkelijk in desinformatie geloven.